

A. POTOČNIK:

Ljubljana.

(Dalje.)

12. CERKVE.

Župnija Sv. Jakoba.

ajstarejši del ljubljanskega mesta od nekdanjih Karlovških vrat do Tranče z vsemi postranskimi ulicami, pa tudi Karlovško predmestje do Rakovnika je tvoril šentjakobsko župnijo, ki jo je ustanovil cesar Jožef II. leta 1783.

Kdaj je stala cerkev na sedanjem šentjakobskem trgu, je težko dognati. Prvič se omenja l. 1389. Red avguštincev se je od sedanje frančiškanske cerkve preselil k cerkvi sv. Jakoba leta 1494. Hud potres leta 1511. je razrahljal njeno zidovje tako, da so jo morali podreti in dve leti pozneje novo sezidati. Leta 1597. so prišli v Ljubljano jezuiti, da bi pomagali zatirati luteranstvo ter so zgradili v letih 1613. do 1615. novo večjo cerkev, ki so jo leta 1701. korenito popravili. Kapelico sv. Frančiška so zgradili leta 1669. Malo imamo cerkvá, ki bi se mogle ponášati s tolikimi umetninami in kipi, ki so večinoma delo Francesca Robbe in njegovih pomočnikov, kakor šentjakobska cerkev. Štiri podobe na stropu, ki kažejo dogodke iz življenja farnega patrona sv. Jakoba, je naslikal naš Jurij Šubic. Cerkev je imela do leta 1895. dva zvonika ob pročelju, ki so ju podrli do cerkvene strehe in sezidali nad stranskim vhodom nov zvonik. Pročelje nad glavnim vhodom krasi relief Izpremenjenje na gori, delo našega kiparja Ivana Zajca. (Sliko šentjakobske cerkve glej v »Zvončku« str. 32., letnik 1928.)

K šentjakobski župniji štejemo dve podružnici, in sicer ono na Gradu, posvečeno sv. Juriju, in cerkvico sv. Florijana. Prvo smo si že natančneje ogledali pri opisu ljubljanskega gradu (»Zvonček« 1927, str. 182.), zato se pomudimo nekoliko pri drugi.

Dne 19. septembra 1660. leta je strašen požar upepelil 20 hiš na Starem trgu in bati se je bilo, da se ne vname ena od treh smodnišnic, ki so stale ob pobočju Gradu. V tej strašni stiski so se zaobljubili šentjakobski župljani postaviti na čast sv. Florijanu kapelico ali majhno cerkvico. To svojo obljubo so izpolnili šele leta 1672. V glavnem oltarju je slika sv. Florijana, ki jo je izgotovil Andrej Herlein. V desnem stranskem oltarju pa je čudodelna podoba Žalostne Matere božje iz leta 1639. V tej kapeli stoji kip sv. Ivana Nepomuka, ki je stal od leta 1727. pa do leta 1864. v kapelici na levem bregu Save pri Črnuškem mostu. Ta kip je tudi Robbov umotvor in stoji že od

leta 1875. na svojem sedanjem mestu. Nad stranskim vhodom v to svetišče je podoba Marije Pomočnice, delo slikarja Janeza Potočnika, ki je bila že dvakrat prenovljena (leta 1875. in 1922.). Vodnjak zunaj pod zvonikom je bil napravljen okolo leta 1780. ter so ga leta 1862. postavili na to mesto. Leta 1887. so se pri tej cerkvi naselili jezuiti, dokler se niso leta 1897. preselili k sedanji cerkvi sv. Jožefa.

V podnožju Golovca je sezidal leta 1641. bogati ljubljanski odvetnik dr. Putschar svoj grad na Rakovniku. Po njegovi smrti so se posestniki gradu jako menjali, dokler ga niso dobili salezijanci v svojo last, kamor so se naselili leta 1901. Poleg samostana so zgradili krasno svetišče, posvečeno Mariji Pomočnici, ki je bilo dovršeno leta 1924. Koncu leta 1923. je štela župnija 6425 prebivalcev.

Župnija Marijinega Oznanjenja.

Tam, kjer stoji dandanes veličastna frančiškanska cerkev, je stala nekdanj na nekoliko zvišenem prostoru cerkva sv. Martina »na gričku«. Dne 11. februarja 1629. je strašen požar uničil cerkev in samostan. Težko je bilo takratnim avguštincom postaviti novo svetišče. V tej stiski jim je prihitel na pomoč baron Konrad pl. Russenstein s soprogo Felicito. Leta 1646. so položili temeljni kamen novi stavbi in jo leta 1660. dovršili. Veliki oltar je pričel delati Luka Mislej, ki pa je med delom umrl, zato je delo nadaljeval in dovrši njegov zet Francesco Robba.

Cerkev je slikal Matej Langus, toda potres leta 1895. je slike tako poškodoval, da sta jih morala popraviti slikarja Kastner in Kleinert. Po potresu so cerkev podaljšali in povečali z lavretansko kapelico za velikim oltarjem. Oltarne slike so raznih mojstrov. Mogočne orgle je postavil leta 1870. ljubljanski orglarski mojster Franc Goršič, ki jih je leta 1902. predelal Josip Mauracher od sv. Florijana pri Lincu.

Krasno pročelje z lepo Wolfovo sliko (češčenje sv. Rešnjega Telesa) očara vsakega gledalca. V sedanjem frančiškanskem samostanu so stanovali od leta 1640. avguštinci, frančiškani pa so se preselili v sedanji samostan leta 1784.

Frančiškanska župnija ima danes samo še dve podružnici, in sicer cerkvico Marijinega obiskovanja na Rožniku in cerkev sv. Jerneja v Šiški, kjer ustanavljajo novo župnijo sv. Frančiška, kateremu je posvečena lepa nova cerkev.

Oglejmo si najprej cerkvico na Rožniku! Valvazor piše o Rožniku tole: »Kakor je med cveticami roža prva, tako presega Rožnik vse druge gore, glej že na čisti njegov zrak ali pa na mičnost in milobo njegovo! In kako častit je, ko nosi na svoji zeleni glavi cerkev naše ljube Gospe, do katere prideš brez najmanjšega truda, ker hribček ni visok.«

Cerkvico so sezidali leta 1746. Sliko v velikem oltarju je napravil Jurij Šubic, slike v stranskih dveh oltarjih pa Mencinger.

Pod frančiškanski zvon sodi tudi cerkev presvete Trojice pri uršulinkah. Cerkev in samostan je dal sezidati v letih 1718.—1744. bogati trgovec Jakob pl. Šelenburg, 14 m visoki oltar je izdelal Francesco Robba. Slika sv. Trojice v velikem oltarju je delo nune m. Josipine Štrusove, ostale slike so večinoma Valentina Mencingerja. Krasno pročelje tega svetišča se kaj lepo poda prostornemu Kongresnemu trgu.

Današnja Zvezda je bila nekoč kapucinski vrt. Nasproti hiši filharmonične družbe je stala nekoč kapucinska cerkev, posvečena sv. Ivanu Evangelistu, in samostan, kateri poslopji so sezidali v letih 1607.—1608. Leta 1810. so Francozi zatrli samostan. Po odhodu Francozov so Avstrijci spravljali v nekdanjo cerkev seno, samostan pa izpremenili v vojašnico. Ker se je bilo bati, da se poslopji sami ne podereta, so ju morali odstraniti leta 1817.

Na Dunajski cesti, kjer stoji danes palača Kmetijske posojilnice in njene sosede, je stala nekoč cerkev, posvečena sv. Jožefu, ki jo je posvetil dne 28. marca 1700. leta škof Žiga Krištof grof Herberstein. Poleg cerkve je bil samostan bosopetih avguštincev diskalceatov. Leta 1786. je takratna vlada pregnala avguštince, samostan pa izročila usmiljenim bratom, ki so cerkev sv. Jožefa preustrojili v bolnico, kapelo pa, ki je bila poleg, izpremenili v bolniško cerkev, ki je bila posvečena sv. Križu. Leta 1811. so se razšli usmiljeni bratje in bolnico je prevzel mestni magistrat ter jo leta 1849. odstopil bivši kranjski deželi. Dne 1. novembra 1855. so prevzele bolnico usmiljene sestre iz reda sv. Vincenca Pavljanskega, kjer so opravljale delo usmiljenja do leta 1895. Tega leta so podrli cerkev in bolnico, odkoder so preselili vso cerkveno opravo v novo zgrajeno cerkev sedanje državne bolnice na Zaloški cesti. Na mestu današnje palače Ljubljanske kreditne banke nasproti državnemu poštnemu poslopiju so leta 1648. vložili temeljni kamen cerkvi sv. Mihaela in samostanu redovnic sv. Klare. Leta 1702. so prizidale redovnice k cerkvi kapelo Srca Jezusovega. Leta 1782. je dal cesar Jožef II. samostan zapreti in ga izpremeniti v vojaško bolnico in oskrbovališče. Velikonočni potres leta 1895. je poslopje tako razmajal, da so ga morali podreti.

Koncu leta 1923. je štela župnija 19.500 prebivalcev.

Župnija Sv. Ivana Krstnika v Trnovem.

Pravljica pripoveduje, da je na mestu današnje trnovske cerkve nekoč stala košata lipa, pod katero je večkrat brlela lučca. Leta 1753. so zgradili cerkev, ki je bila posvečena zavetniku ribičev in čolnarjev sv. Nikolaju. Kmalu se je pokazalo, da je ta cerkev dosti premajhna

za tako prostrano župnijo, kakor je trnovska; bila je pa tudi zaradi hudega požara leta 1800. jako poškodovana.

Dne 24. aprila 1854. so pričeli s podiranjem stare cerkve in dva meseca pozneje položili temeljni kamen sedanji hiši božji. Nova cerkev ni bila več posvečena sv. Nikolaju, temveč sv. Ivanu Krstniku.

Sliko župnega patrona je napravil Valentin Mencinger, ostale slike pa so Langusove, Künlove in Wolfove. Potres leta 1895. je tudi to cerkev hudo poškodoval, njeno novo notranjščino je poslikal Matevž Sternen. Na slemenu cerkvene strehe so postavili stolpič, kakršnega prejšnja streha ni imela.

Trnovska župnija nima podružnic, pač pa znamenito kapelo na Emonski cesti, v kateri je nad 600 let star kip Matere božje z detetom Jezusom. Pri tej kapeli so se zbirali trnovski župljani, ko so pričeli podirati staro cerkev in o velikonočnem potresu leta 1895., dokler ni bila sedanja cerkev popolnoma popravljena. Koncu leta 1923. je štela župnija 6520 prebivalcev.

Stricu Matiji.

Oni dan,
ko je solnček bil zaspan,
je priromal stric Matija,
ta, ki časih led razbija,
pa je v megli, v gosti megli
ob potokih kolovratil
in je s kladivom po vodi,
kar po čisti vodi mlatil. —
Ali — to še nič ne škodi,
toda škornje je oblatil,
svoje lepe nove škornje,
ki so mu jih v svetem raju
za godovno darovali,
ko so ga na svet poslali.
Klel bi, toda to je greh,
pa je pihal kakor meh,
a imel je mrzlo sapo,
da se je potoček stisnil
v strugo pod ledeno kapo
in da zemlja je zapela
svojo trdo zimsko pesem.

Ali, striček,
hudi, mrzli stric Matiček,
kaj ne vidiš tam na bregu?
Zvončki, sami beli zvončki,
kakor da je breg še v snegu.

Pusti jezo, tudi jeza
je po božjem uku greh!
Saj se je pomlad začela,
saj nas je že vse ogrela,
saj si solnčku le za smeh!
Dobre volje se pokaži,
žarek škornje ti osnaži,
da se svetijo kot led.

Ti pa jezo si poplahni,
s solnčkom čez gorice mahni,
čez gorice, čez poljane,
da v življenje novo vstane
ves naš lepi, širni svet!

Anica.